

ВІДГУК
офіційного опонента, кандидата психологічних наук
Орлова Олега Вікторовича
на дисертацію Корця Андрія Миколайовича
«Психокорекція адиктивної поведінки осіб юнацького віку з
обмеженими можливостями здоров'я», поданої на здобуття наукового
ступеня кандидата психологічних наук із спеціальності 19.00.08 –
спеціальна психологія

Актуальність дослідження психокорекції адиктивної поведінки осіб юнацького віку з обмеженими можливостями здоров'я зумовлена недостатнім вивченням цієї проблеми, зокрема з огляду на її міждисциплінарний характер. Необхідність інтеграції клінічного та психологічного підходів до вивчення цієї проблеми пов'язана з комплексним характером взаємного впливу фізіологічних, психологічних та соціальних чинників, що обумовлюють адиктивну поведінку осіб юнацького віку з обмеженими можливостями здоров'я.

Дисертаційне дослідження А. М. Корця висвітлює актуальну проблему для сучасного суспільства, оскільки вона пов'язана з гуманістичними тенденціями його розвитку, важливим соціальним завданням захисту психічного та фізичного здоров'я громадян. Об'єктивні труднощі задоволення основних потреб у осіб із обмеженими можливостями здоров'я обумовлюють певний психологічний дискомфорт та, відповідно, значний ризик виникнення неадаптивних способів зняття цього дискомфорту. Тому особи юнацького віку з обмеженими можливостями здоров'я характеризуються більш високими показниками схильності до адиктивної поведінки, що обтяжується органічними ураженнями та підвищеною вразливістю організму до впливу токсичних речовин.

З огляду на положення, викладені дисертантом, зазначимо, що тема наукового дослідження цілком обґрунтована та важлива для сьогодення. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри спеціальної психології та медицини Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

«Клініко-психологічні аспекти девіантної поведінки у дітей та підлітків» за напрямом: «Зміст освіти, форми, методи і засоби фахової підготовки вчителів». Тему дисертаційної роботи затверджено на засіданні Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол 5 від 23 грудня 2010 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук НАПН України (протокол 1 від 26 січня 2016 р.).

Оцінка змісту дисертації, її завершеність загалом. Змістова структура дисертаційного дослідження є виваженою та послідовною, що дало змогу повністю виконати завдання дослідження та різнобічно проаналізувати проблему. Дисертація має в своїй структурі вступом, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки, та цілком відповідає чинним вимогам, які висуваються до кандидатських дисертацій.

У дисертації Корця А. М. чітко визначено мету, завдання, методичний апарат, наукову новизну, практичне значення роботи. Зміст кожного розділу підпорядковано меті й завданням дослідження. Висновки до розділів та загальні висновки з дослідження виважені, цілісні, комплексно й концентровано виявляють авторську позицію й високий рівень узагальнення теоретичного та емпіричного матеріалу. У процесі дослідження проаналізовано велику кількість різноаспектних досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців.

Нові факти, одержані здобувачем. Дисертація Корця А.М є цілісним теоретико-емпіричним дослідженням, в ході якого ґрунтовно розкрито поняття адиктивної поведінки як проблеми спеціальної психології; теоретично обґрунтовано методика емпіричного дослідження адиктивної поведінки юнаків з обмеженими можливостями здоров'я; з'ясовано індивідуально-психологічні та соціально-психологічні передумови адиктивної поведінки юнаків з обмеженими можливостями здоров'я; встановлено, що схильність до адиктивної поведінки залежить від поєднання певних особистісних якостей та ставлення юнаків до особливостей їхнього

розвитку; визначено психологічні умови профілактики та корекції адиктивної поведінки юнаків з обмеженими можливостями здоров'я.

Особливої уваги заслуговує розроблена автором схема психокорекції адиктивної поведінки осіб юнацького віку з обмеженими можливостями здоров'я, яка досить наочно демонструє алгоритм корекційної роботи, що охоплює, окрім формування нормативної поведінки, соціальну адаптацію цієї категорії осіб.

Безсумнівним здобутком є розроблений та апробований автором алгоритм індивідуального підходу до особи з обмеженими можливостями здоров'я, впровадження у власну лікувальну практику програми тренінгу інтерактивного типу із застосуванням поведінкового підходу, технології «12 кроків» та елементів арт-терапії, яке об'єктивно обумовило позитивні зрушення у вигляді тривалої ремісії, позитивної динаміки в проявах окремих преморбідних характеристик, а також показників соціальної адаптації цих осіб.

Важливим внеском Корця А.М. є розроблення змісту і форм психокорекції адиктивної поведінки осіб юнацького віку у комплексі з лікувальними заходами, що націлені на переструктурування потребово-мотиваційної сфери особистості шляхом створення умов для усвідомлення нею залежної поведінки, формування навичок здорового способу життя. Психокорекція охоплювала вирішення таких завдань: інформування учасників про механізми впливу адикцій на психіку та особистість, визначення причин, проявів та наслідків алко- та наркозалежності; вироблення стратегій високофункціональної поведінки; розвиток стійкості до негативних соціальних впливів; формування внутрішньоособистісних мотивів і системи цінностей, відповідних до здорового способу життя; розширення кола видів діяльності, альтернативних до залежної поведінки; розвиток особистісних ресурсів і навичок досягнення поставлених цілей в реальному житті.

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

У першому розділі – «Теоретико-методологічні основи вивчення адиктивної поведінки в юнацькому віці» висвітлено результати теоретико-методологічного аналізу. Окреслено теорію взаємодії соціальних і біологічних чинників розвитку особистості, що пояснює адиктивну поведінку як результат складної взаємодії спадкових, біохімічних, соціальних та індивідуально-психологічних чинників. Серед таких виокремлено: зовнішні умови навколишнього середовища (спадково-біологічні, соціальні, психофізіологічні та індивідуально-типологічні умови), внутрішньоособистісні причини й механізми адиктивної поведінки, психопатологічні чинники. Було проведено розгляд вивчення проблеми з позицій системного, діяльнісного та каузального підходів. Ґрунтовно розглянуто вплив психодинамічної теорії, яка стверджує, що зародження адиктивних механізмів відбувається в дитинстві та полягає в особливостях виховання.

Другий розділ присвячений емпіричному дослідженню психологічних передумов адиктивної поведінки юнаків з обмеженими можливостями здоров'я. Визначено концептуальні засади емпіричного дослідження адиктивної поведінки осіб з обмеженими можливостями здоров'я, розкрито завдання, зміст, методику емпіричного дослідження та представлено аналіз результатів констатувального експерименту. У процесі дослідження виявлено специфіку ставлення до власних особливостей розвитку, особистісні передумови адикції та особливості потребово-мотиваційної сфери цих осіб, що визначало мішені для психокорекційних впливів.

В третьому розділі – «Система комплексної корекції адиктивної поведінки осіб юнацького віку з обмеженими можливостями здоров'я» представлено технологічні особливості реалізації системи корекційної роботи, специфіку використання поведінкового підходу, методики «12 кроків» та можливостей арт-терапії у профілактиці та корекції адиктивної поведінки осіб юнацького віку з обмеженими можливостями здоров'я. Апробація програми тренінгу в малих групах та оцінка ефективності

психокорекційної програми засвідчили позитивні зміни у ставленні учасників до власного психічного здоров'я, усвідомлення негативного впливу адикції.

Таким чином, аналіз змісту дисертації дає підстави стверджувати, що дисертантом глибоко вивчено актуальний стан проблеми дослідження, чітко визначені ті її аспекти, які потребують подальшої розробки. Корцем А.М розроблено та впроваджено в лікувальну практику зміст та технологію психокорекції адиктивної поведінки осіб юнацького віку з обмеженими можливостями здоров'я.

Дисертація постає узагальненим підсумком виконаного дослідження, зосередженого не лише на аналізі наукової літератури щодо проблеми дослідження, а й на практичних аспектах подолання адиктивної поведінки осіб юнацького віку з обмеженими можливостями здоров'я.

Найбільш суттєві результати дисертаційного дослідження.

Найважливішим результатом дослідження є розробка змісту і технологій психокорекції адиктивної поведінки осіб юнацького віку з обмеженими можливостями здоров'я, яка є переконливою демонстрацією ефективності корекційної роботи, спрямованої на реабілітацію та соціальну адаптацію цієї категорії осіб. Досить позитивні результати автор досяг при використанні поведінкового підходу, методики «12 кроків» та арт-терапії у профілактиці та корекції адиктивної поведінки осіб юнацького віку з обмеженими можливостями здоров'я. Важливою розробкою Корця А.М. є використання психокорекції адитивної поведінки осіб юнацького віку у комплексі з лікувальними заходами, яке націлене на переструктурування потребово-мотиваційної сфери особистості шляхом створення умов для усвідомлення нею залежної поведінки, формування навичок здорового способу життя.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях.

За темою дисертації підготовлено 14 публікацій, з яких: 1 стаття у науковому періодичному виданні зарубіжної держави; 2 статті у наукових

фахових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз; 4 статті у наукових фахових виданнях України, 7 публікацій апробаційного характеру, що відповідає сучасним вимогам. Також результати дослідження пройшли належну апробацію у формі участі автора в міжнародних, регіональних конференціях, тренінгах, семінарах.

На основі аналізу публікацій Корця А.М. можна констатувати, що наукові положення дисертаційного дослідження висвітлені в публікаціях достатньо повно та цілісно.

Водночас дисертаційне дослідження, як і будь-яка творча праця, містить певні дискусійні положення, що дає підстави для висунення таких зауважень, які носять переважно рекомендаційний або дискусійний характер і можуть посприяти подальшим дослідженням у цій галузі:

1. У тексті дисертації відсутній опис проявів адиктивної поведінки осіб юнацького віку за гендерною ознакою. Такі дані значно б збагатили результати емпіричного дослідження.
2. У першому розділі дисертації ґрунтовно представлений аналіз досліджень з позицій психодинамічного підходу. Потребує пояснення, яким чином ці положення були застосовані при плануванні та проведенні психокорекційної роботи.
3. Текст дисертації дещо перевантажений прикладами лікувальної практики, що доцільно було б представити в Додатках.
4. У дисертації зустрічаються окремі медичні терміни та висловлювання, які мають побічне відношення до психокорекції.
5. В тексті дисертації зустрічається використання термінів, характерних для медикалізованого підходу до розуміння порушень розвитку (наприклад, «дефект») та адиктивної поведінки (наприклад, «алкоголік»). Використання більш гуманістичних термінів (наприклад, «порушення розвитку», «особливості розвитку», «людина з алкогольною залежністю»), значно осучаснило би роботу.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку

присудження наукових ступенів».

Зазначимо, що висловлені зауваження та побажання не знижують загальної позитивної оцінки роботи, яка характеризується високим науковим рівнем здобутих результатів. Дослідження Корця Андрія Миколайовича «Психокорекція адиктивної поведінки осіб юнацького віку з обмеженими можливостями здоров'я» є самостійною та завершеною роботою, що узагальнює виконане автором наукове дослідження, на підставі якого сформульовано та обґрунтовано низку важливих положень.

Актуальність, теоретична і практична значущість дисертаційної роботи відповідає вимогам, які висуваються до кандидатських дисертацій, а Корець Андрій Миколайович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук із спеціальності 19.00.08 – спеціальна психологія.

Офіційний опонент:

**кандидат психологічних наук,
заступник директора з науково-
експериментальної роботи
Інституту спеціальної педагогіки і
психології імені Миколи Ярмаченка
НАПН України**



Олег ОРЛОВ

